
Desenvolupament evolutiu i vivències en l'adopció

PID_00258907

Marta Reinoso Bernuz

Temps mínim de dedicació recomanat: 3 hores

Marta Reinoso Bernuz

Doctora en Psicologia, amb menció europea (UB). Postgraduada en Acolliment, Adopció i Postadopció (UB i URL), Artteràpia (UdG) i Gestió i Dinamització de la Innovació (UB). Ha estat membre del Departament de Personalitat, Avaluació i Tractaments Psicològics de la UB i del Grup de Recerca en Serveis Sanitaris de l'IMIM. Ha fet estades formatives i d'investigació a la Universitat d'East Anglia i a la Universitat de Leiden (Països Baixos), i ha estat professora de la Facultat de Psicologia de la Universidad Autònoma de Xile. Té experiència professional en el camp de l'adopció, el desenvolupament infantil i l'atenció precoç, així com l'atenció psicopedagògica. És professora dels Estudis de Psicologia i Ciències de l'Educació de la UOC i membre del grup de recerca PSINET. Ha publicat diversos articles en revistes nacionals i internacionals. És autora, juntament amb Teresa Galligó i Elena Requena, de *Per fi junts! Parlem d'adopció*.

La revisió d'aquest recurs d'aprenentatge UOC ha estat coordinada pel professor: Jordi Solé Blanch (2018)

Segona edició: setembre 2019
© Marta Reinoso Bernuz
Tots els drets reservats
© d'aquesta edició, FUOC, 2019
Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona
Realització editorial: FUOC

Cap part d'aquesta publicació, incloent-hi el disseny general i la coberta, no pot ser copiada, reproduïda, emmagatzemada o transmesa de cap manera ni per cap mitjà, tant si és elèctric com químic, mecànic, òptic, de gravació, de fotocòpia o per altres mètodes, sense l'autorització prèvia per escrit dels titulars dels drets.

Índex

Introducció.....	5
1. Com és el desenvolupament del nen adoptat?.....	7
2. L'establiment i la redirecció del vincle afectiu.....	12
3. Desenvolupament del llenguatge.....	15
4. Desenvolupament cognoscitiu.....	17
5. Desenvolupament de la competència acadèmica: l'aprenentatge.....	18
6. Tasques específiques del desenvolupament socioemocional de l'adoptat.....	20
6.1. Autoestima i construcció de la identitat personal i familiar	20
6.2. Comunicació entorn de l'adopció	22
6.3. Diferència ètnica i cultural	23
6.4. Conducta i interacció social	23
6.5. La recerca dels orígens	25
7. Cicle vital de l'adoptat.....	26
Resum.....	28
Bibliografia.....	29

Introducció

Des de la perspectiva de la psicopatologia evolutiva, l'adopció és interpretada com un fet que ha suposat, en un passat més o menys recent, una situació de risc greu per al desenvolupament de la persona. Al seu torn, l'adopció és per a molts nens una solució excepcional per a circumstàncies excepcionals.

La realitat viscuda en el passat pot estar formada per un conjunt de situacions acumulatives de risc. Entre aquestes vivències es poden trobar situacions de separació o abandó forçades per les guerres, els desastres naturals i la pèrdua dels pares. Poden també haver-se produït situacions que impliquin no ser desitjat en l'embaràs, no ser acceptat com a nou fill, l'abandó, la negligència, l'abús, la pobresa social o emocional, la malnutrició, etc. Entre aquestes vivències, l'adoptat pot tenir ja en el seu itinerari un primer intent, o diversos, de reconducció i satisfacció de les seves necessitats (separació de la família biològica, ingrés hospitalari, ingrés en una institució, acolliment, adopció, entre d'altres). Amb relació a aquestes possibles, i de vegades coexistents, situacions d'adversitat, l'adopció significa un canvi important en la vida d'un nen i el desencadenament d'un seguit de noves situacions (família que el vol, nous estils parentals, millora de les condicions ambientals, escolarització, etc.) que poden activar un conjunt de mecanismes de protecció capaces d'intervenir en el seu desenvolupament i potenciar-ne un futur adequat (Juffer, Van IJzendoorn i Palacios, 2011; Van IJzendoorn i Juffer, 2006; Rutter, 2005).

En realitat, al llarg del seu desenvolupament els adoptats han de gestionar tres tipus d'experiències.

- En primer lloc, les **experiències viscudes des de l'inici de la seva vida** (pobresa social o emocional, abandó, negligència, abusos, malnutrició, etc.) que en si mateixes, i per a qualsevol persona, són conflictes d'alt risc per a l'adequat desenvolupament i que, sovint, estan a la base de trajectòries evolutives poc reeixides.
- En segon lloc, han de gestionar les **experiències específiques pròpies del gir** –la ruptura entre el passat i el futur– **que implica l'adopció**: canvis en les relacions personals, canvis socials i, molt sovint, vivències interètniques. Aquestes experiències, des del punt de vista dels adoptants, generen vivències emocionals múltiples i riques en totes les persones que hi intervenen. Contrarestaran o equilibraran la vivència de les primeres experiències de l'adoptat, i podran matisar o redirigir la trajectòria evolutiva cap a l'adequació; o, per contra, els conflictes derivats de l'adopció accentuaran una línia de desenvolupament carregada de malestars.

- En tercer lloc, en el desenvolupament d'un subjecte adoptat, es produiran un conjunt d'**experiències i problemes normatius** –els propis de l'edat de desenvolupament– que seran viscuts en funció de les capacitats d'adaptació o de les lesions provocades pels altres tipus d'experiències. Així, el conflicte es pot instal·lar des de l'inici o ser progressivament desplaçat i elaborat a partir d'experiències i tasques de desenvolupament adequades.

L'adopció és una mesura de protecció que pot tenir un important efecte reparador, afavoridor de la salut i del benestar. Tanmateix, és evident que el desenvolupament dels adoptats no està exempt de reptes importants, ja que afronten situacions específiques que no són habituals i que poden generar dificultats. D'aquí la importància de fer un acompanyament i un seguiment continu i acurats.

1. Com és el desenvolupament del nen adoptat?

Per analitzar el desenvolupament d'un subjecte es recorre al contrast entre les habilitats que manifesta i les que normativament mostra un grup de referència. La utilitat d'aquestes normes de referència –freqüentment expressades com a corbes d'evolució (per exemple, les taules de pes i talla)– resideix en el fet que permeten indicar l'avanç, l'estancament o la reculada d'un subjecte amb relació al grup de referència (segons edat, sexe i cultura). Les proves de desenvolupament prenen aquests nivells normatius com a criteris de diagnòstic clínic o evolutivoeducatiu.

Ara bé, si bé les pautes evolutives des de la perspectiva biològica poden ser relativament homogènies per als nens de tots els països –per exemple, les fites del primer desenvolupament motor (unir mans, passar objectes d'una mà a una altra, mantenir-se assegut, caminar, saltar, grimpar, etc.)–, les fites de la primera conducta social (reacció a la veu, recerca de l'objecte caigut, imitació de gestos), les fites dels inicis del llenguatge (balboteig, ús del signe d'indicació, primera paraula, etc.), així com les pautes de conducta vinculades a models educatius psicosocials (saber menjar sol, vestir-se, saludar l'adult, compartir, etc.) i, especialment, les pautes vinculades a l'aprenentatge cultural (imitació del traç al paper, còpia d'un cercle, maneig de les tisores per retallar, càlcul, etc.), poden presentar grans diferències segons les cultures i els sistemes educatius. Així mateix, totes aquestes fites de desenvolupament poden veure's afectades per les interferències d'experiències inadequades. En aquest sentit, els conflictes emocionals greus i de llarga durada, així com les experiències d'aprenentatge inadequades o absents, poden provocar una aturada del desenvolupament emocional, cognoscitiu i físic d'impacte molt variat.

A més, de vegades, a causa de característiques específiques d'un grup de subjectes, les pautes normatives a l'ús acaben sent poc apropiades. Això passa amb relació a diverses poblacions de nens. Així, les pautes evolutives dels nens cecs no han de prendre com a referència les del grup de nens vidents; les dels nens sords no han de prendre com a referència les dels nens oïdors, etc. Quan això es fa, els grups específics poden ser avaluats de manera incorrecta i es corre el risc d'interpretar com a retards o avanços el que potser només és característic del grup específic.

Reflexió

L'anàlisi del desenvolupament dels nens adoptats ha donat lloc a dades i interpretacions diverses i, sovint, confuses: des d'advocar per les grans dificultats evolutives fins a la defensa d'una placidesa i perfecció totals en el desenvolupament personal. A què creus que pot ser degut?

Per exemple, els nens cecs «presenten la mà dreta» quan se'ls ho demana molt abans que els nens vidents. Van avançats en aquesta forma específica de coneixement? Si els comparem amb els vidents, és cert que hi ha aquest avançament, però per als no vidents l'ús d'aquests termes espacials és d'especial importància per iniciar la conquesta de l'espai. Per tant, per a ells és «normal» iniciar aquest aprenentatge entre els disset i vint-i-un mesos.

Aquesta és una qüestió important: l'estudi del desenvolupament dels nens adoptats s'enfronta a un important problema metodològic. Per establir el nivell de desenvolupament d'un nen adoptat procedent d'Etiòpia, la Xina, el Marroc o Guatemala, a quin grup de contrast ens hem de referir? Algú pot argumentar que a cap més que a si mateix. En aquest sentit s'ha dit que el nen adoptat és incomparable. És cert. Però és una veritat a mig fer. Referir l'evolució del nen adoptat només a si mateix implica referir els canvis observats exclusivament a nivell intraindividual. Això és de gran valor per entendre l'evolució del subjecte en qüestió –en aquest cas, quan tractem d'interpretar el canvi o el desenvolupament d'un nen, sabrem el camí recorregut des del moment de l'adopció fins a l'actualitat–, però, en realitat, no sabrem gaire bé en quin punt del desenvolupament es troba i desconixerem si la velocitat del seu desenvolupament és acceptable en termes evolutius.

Qualsevol expert en avaluació infantil sap que l'estudi del desenvolupament d'un nen pot aportar **diferents tipus de contrastos**. Es poden aportar dades que indiquin la posició del nen amb relació a un grup de referència (contrast normatiu), dades que permetin captar el procés d'evolució del nen (contrast intrasubjecte) i dades criterials, que impliquen valorar la consecució de fites segons un conjunt d'objectius prèviament definits (per exemple, els objectius d'aprenentatge de càlcul per als nens de quatre anys). Les dades evolutives intraindividuals han d'incloure tant el coneixement de les debilitats i de les fortaleces del subjecte (aspectes diferencials) com els canvis que es produeixen en períodes temporals donats (progressos, estancaments o regressions). L'observació i l'anàlisi d'aquests canvis (intrasubjecte i criterials) és una font extraordinària de coneixement sobre la dinàmica de creixement i del potencial personal de canvi. El coneixement de tots aquests aspectes facilita la selecció i la planificació de les tasques educatives i terapèutiques. Però, al nostre parer, també cal saber en quin punt s'està de tot el procés evolutiu, aspecte que indiquen les dades normatives.

El problema per a l'establiment dels contrastos normatius resideix, tal com hem comentat, a saber amb quin grup de referència ha de ser contrastada l'evolució d'un nen. El gràfic següent (figura 1) il·lustra els diferents grups de contrast amb els quals la investigació ha referit els subjectes adoptats. Aquesta diversitat de contrastos és responsable de les divergències que freqüentment s'obtenen en les dades d'evolució i de psicopatologia dels nens adoptats. Així, tal com al llarg del text veurem, quan es comparen nens adoptats i no adoptats prenent com a referència el context de desenvolupament actual (país d'adopció) s'obtenen certes diferències, atès que les experiències prèvies de tots dos grups són molt diferents; tanmateix, les dades d'estudis que prenen en consideració contrastos entre nens amb diferents tipus d'adopció (nacionals,

Referència bibliogràfica

M. Forns; M. Leonhardt; C. Calderón (2004). «Escala Leonhardt-2003. Pautas de desarrollo de niños ciegos (0 a 2 años)». A: J. Pérez-López; A. G. Brito de la Nuez (coord.). *Manual de Atención temprana* (pàg. 187-206). Madrid: Pirámide.

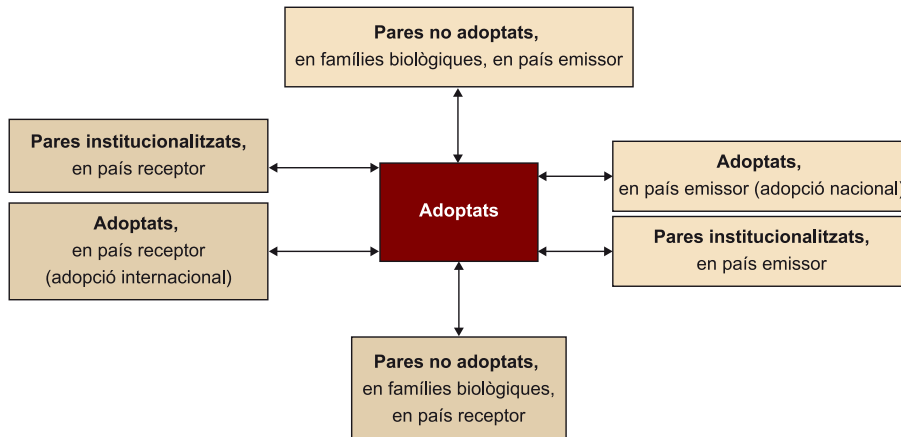
Reflexió

Després del que hem exposat fins ara. Amb qui creus que s'ha de comparar el nen adoptat? Té un perfil específic de referència? O és incomparable?

internacionals, interracial, etc.) matisen els resultats. Habitualment, els contrastos són més grans quan es comparen nens adoptats amb nens que viuen al país d'origen en contextos dispars (institucionalitzats, en acolliment, etc.).

Figura 1. Multiplicitat de grups de contrast per a l'anàlisi de l'evolució i l'adaptació dels subjectes adoptats

Fins aquí ens hem referit al fenomen de la **semblança**, que exposa la idea de qui ha de comparar-se («assemblar-se») l'adoptat per prendre decisions psicològiques, evolutives o mèdiques. Un altre dels fenòmens al qual sovint es recorre quan es tracta d'analitzar el desenvolupament del nen adoptat és el del **desfasament** (*décalage*), que és particularment útil per explicar desequilibris importants o desenvolupaments heterogenis entre els diversos àmbits de desenvolupament. Un dels *décalages* més coneguts en nens adoptats és el que es detecta entre les habilitats cognitives i els resultats acadèmics. Reprendrem i aprofundirem en aquest punt més endavant. Finalment, un tercer fenomen és el de la **recuperació** (*catch-up*), pel qual les dades del desenvolupament dependran del moment en què es faci l'anàlisi. En aquest sentit, alguns retards de desenvolupament es recuperen els mesos següents a l'adopció, cosa que implica que cal esperar un temps prudencial abans d'establir qualsevol tipus d'anàlisi comparativa o de diagnòstic.

En el moment de l'arribada al país receptor, molts nens presenten retards en diverses àrees del desenvolupament, de vegades en més d'una (llenguatge, motricitat, comunicació, etc.). Així, en un estudi desenvolupat per Palacios, Sánchez i León (2007) sobre la recuperació de 289 nens adoptats internacionals a Espanya, procedents de la Xina, Colòmbia, la Federació Russa, Guatemala, l'Índia i Romania, la incidència dels retards greus a l'arribada va ser molt alta. Al cap de tres anys la recuperació era molt accentuada, especialment en aquells casos que havien arribat amb més retard. La recuperació més important es va donar en els dos primers anys d'estada amb la família adoptiva. El desenvolupament psicològic va ser el que més va trigar a recuperar-se; en alguns casos no s'havia normalitzat encara després de tres o quatre anys amb la família adoptiva. Així, els resultats d'aquesta investigació mostren com l'impacte de la primera privació pot disminuir –no totalment però sí parcial– gràcies a les experiències vitals positives que succeeixin al nen adoptat en posterioritat a l'adopció.

Referència bibliogràfica

J. Palacios; Y. Sánchez; M. E. León (2007). *La aventura de la adopción internacional: los datos y su significación*. Barcelona: Fundació Teresa Gallifa.

Tradicionalment s'ha argumentat que el col·lectiu de nens adoptats està sobre-representat als serveis de salut mental o als centres psicopedagògics (per exemple, Juffer i Van IJzendoorn, 2005; Wierzbicki's, 1993). Aquestes dades s'ajusten la proporció més alta de nens adoptats amb problemes d'aprenentatge que requereixen assistència especialitzada. Pel que fa a això s'ha suggerit que els pares adoptius són molt sensibles a qualsevol desviació de la conducta dels seus fills i que són més proclius que la resta a sol·licitar ajuda professional.

La veritat és que la bibliografia aporta dades consistents sobre la **vulnerabilitat dels nens adoptats**. Aquesta vulnerabilitat pot manifestar-se en retards del desenvolupament, dificultats de socialització, problemes emocionals i conductuals (hiperactivitat, agressivitat, ansietat crònica, gran competitivitat), així com en problemes en la formació de la seva pròpia identitat, entre d'altres. El 1990, Kirschner (citada a McGinn, 2000), a partir de la constatació d'aquestes dificultats, va parlar de la «síndrome del nen adoptat» i la va caracteritzar per la presència d'impulsivitat, baixa tolerància a la frustració i un encant enganyós. Però aquests problemes no tenen un únic ancoratge i, tal com hem comentat en paràgrafs anteriors, poden ser recuperables o disminuir-se.

En aquest sentit, no hi ha una «síndrome del nen adoptat». El conjunt de variables que intervenen en el procés de creixement ens permet apreciar que el desenvolupament no és equivalent en tots els adoptats. Així, no hi ha un tipus de nen adoptat que tingui característiques o formes especials i concretes de desenvolupament, sobretot perquè l'adopció no és sinònim de psicopatologia. Seran les vivències experimentades al llarg del període de preadopció i de la història personal de postadopció les que conduiran a un tipus o un altre de problemes de desenvolupament o, per contra, en posaran de manifest la resistència i la capacitat per tirar endavant (resiliència).

Així mateix, cal tenir en compte que les dificultats que presenten els adoptats de vegades estan relacionades amb l'adopció i moltes altres no. Friedlander (2003) defensa que les experiències dels nens i de les famílies adoptives són tan extenses i diverses com les que poden donar-se en altres grups (subjectes abusats sexualment, immigrants, etc.), per la qual cosa l'adopció no ha de ser la raó explicativa única –l'única causa– de tot el que passa o passarà al llarg de les seves vides. És important tenir-ho present i abordar les possibles dificultats considerant la persona adoptada en tota la seva globalitat, posant especial èmfasi en els recursos i les potencialitats existents.

Vegeu també

En relació amb els problemes d'aprenentatge dels adoptats, vegeu més endavant l'apartat «Desenvolupament de la competència acadèmica: l'aprenentatge».

Reflexió

Atès tot l'anterior, creus que existeix la «síndrome del nen adoptat», observant-se en aquests nens un patró comú de dificultats?

L'adopció s'ha de configurar com un esdeveniment vital de l'individu, un moment que, sens dubte, pot ser de gran impacte. I ha de ser acceptat i situat temporalment, tal com existeixen i s'accepten molts altres incidents rellevants en la vida de les persones.

La taula 1 mostra diferents factors de risc que incideixen en l'etapa prèvia a l'adopció i en el procés inicial de l'adopció. També es recullen diversos factors de protecció i alguns dels resultats desitjables en el període de la postadopció.

Tabla 1. Factors de risc presents en la vida preadoptiva del nen i estat en el moment de l'adopció, així com factors de protecció que es posen en funcionament i situació postadoptiva.

Factors de risc preadoptius	Moment adopció	Factors de protecció	Postadopció
<ul style="list-style-type: none"> • Falta de cura (física i psicològica) prenatal i postnatal • Exposició a negligència, abús, abandó, tòxics, etc. en l'etapa prenatal • Malnutrició • Problemes mèdics • Exposició a infeccions (paràsits intestinals, hepatitis, sífilis, tuberculosi, etc.) • Estada en institució: tipus d'institució i edat d'adopció • Extrema pobresa • Desorganització familiar • Situacions socials conflictives: guerres, desastres naturals, etc. 	<ul style="list-style-type: none"> • Retard del desenvolupament (motor, lingüístic, cognitiu, socioemocional) • Problemes de salut • Problemes en l'establiment del vincle afectiu • Estabilitat socioemocional precària. • Problemes d'internalització i externalització • Conductes autístiques (balnceig, estereotípies, etc.) 	<ul style="list-style-type: none"> • Bon funcionament familiar. • Context enriquit afectiu i socioculturalment. 	<ul style="list-style-type: none"> • Recuperació: els dèficits s'atenuen amb el temps • Normalitat en el desenvolupament psicològic i emocional

Font: Welhs, Viana, Petrill i Mathias (2007)

2. L'establiment i la redirecció del vincle afectiu

L'establiment del vincle afectiu implica una intensa relació emocional entre el nen i la mare (o cuidador). La inclinació es concep com un mecanisme biològic, instintiu que engega un seguit de comportaments per assegurar en el nou-nat la proximitat d'una altra persona que es discrimina i es prefereix (Bowlby, 2006). L'experiència d'un vincle segur és una sensació de confort i benestar que s'obté a partir de la relació amb la figura d'afecte i protecció, i constitueix la base de les futures relacions. Aquest vincle s'ha de desenvolupar en un context estable i que perduri en el temps; si és així, el nen tindrà els elements bàsics per desenvolupar sentiments de seguretat i afecte positius. Però quan no s'estableix de manera correcta poden sorgir problemes de vinculació o un trastorn del vincle.

Teòrics i investigadors en aquest camp han diferenciat patrons de vinculació afectiva:

- **Segura.** El nen protesta quan el cuidador se'n va i se sent reconfortat amb la seva presència; se sent tranquil amb el cuidador encara que estigui sota estrès; hi contacta per mitjà de la mirada, les vocalitzacions o un contacte afectiu apropiat. Per la seva banda, el cuidador es mostra emocionalment accessible i en sintonia amb les necessitats del nen, i hi respon de manera consistent; el contacte físic és freqüent, afectuós i tendre.
- **Insegura-evitativa.** El nen manifesta una angoixa escassa o nul·la davant l'absència del cuidador i poca o cap resposta davant del seu retorn; expressa indiferència o rebuig cap al cuidador malgrat que està en condicions d'estrès; presenta una mirada perduda, absència de plor, postura rígida i freda, i manca de reaccions afectives positives. El cuidador es mostra emocionalment inaccessible, insensible a les necessitats del nen; tendeix a ser abrupte i a refusa-lo; sovint expressa ràbia i es mostra irritable; presenta una mirada confusa, espantadissa; sosté el bebè de manera oscil·lant i rígida; no fa intents de calmar la conducta del nen quan plora; té una expressió congelada i freda.
- **Insegura-ansiosa/ambivalent.** El nen es mostra aferrat al cuidador i angoixat, especialment en situacions d'estrès; expressa ambivalència, amb ràbia a mostrar-se càlid amb el cuidador; manifesta un plor incontrolable i desconsolat. Al seu torn, el cuidador es mostra accessible de manera inconsistent i poc sensible a les necessitats del bebè; tendeix a ocupar-se de tasques quotidianes mentre el té en braços; es mostra poc amable en el contacte físic i respon de manera exagerada i intrusiva a les necessitats del nen.
- **Insegura-desorganitzada.** El nen mostra estereotípies amb el cuidador, com ara tremolors, cops, balanceig, sons estranys o expressió facial de desorientació; activa estratègies de afrontament incoherents (per exemple, s'apropa al cuidador però d'esquena). El cuidador sovint es presenta desorientat, aterrat, confós; hi ha poca claredat en els rols; poden donar-se conductes de negligència i maltractament.

Referències bibliogràfiques

M. D. S. Ainsworth; M. C. Blehar; E. Waters; S. Wall (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

J. Bowlby (2006). *Vínculos afectivos: Formación, desarrollo y pérdida*. Madrid: Ediciones Morata.

M. Main; J. Solomon (1986). «Discovery of a new, insecure-disorganized/ disoriented attachment pattern». A: T. B. Brazelton; M. Youngman (ed.). *Affective development in infancy*. Norwood, NJ: Ablex.

Molts nens institucionalitzats abans dels tres anys o que han passat per diverses famílies d'acollida és probable que no hagin establert un vincle sa. Això és perquè no s'ha produït el desenvolupament natural del mecanisme de vinculació a causa dels nombrosos talls en l'establiment d'aquestes relacions emocionals. Molt sovint, aquests talls han comportat situacions molt doloroses, tant per a l'adoptat –que ha estat lliurat/abandonat– com potser per a la família biològica –que s'ha vist empesa a donar el fill en adopció.

Per aprendre a relacionar-se i a interactuar amb l'altre, és necessari haver tingut l'experiència repetida d'haver estat cuidat i atès per un adult de referència; és a dir, és necessària una figura parental o d'afecció estable i significativa. Les relacions de vinculació emocional, els esdeveniments vitals estressants i el desenvolupament cerebral estan fortament interconnectats i s'influeixen mútuament.

Les experiències de vinculació concretes contribueixen a crear i a modular la representació del món (intern i extern) i tenen continuïtat al llarg de la vida. L'angoixa de separació, el temor de la pèrdua, el recel davant els desconeguts, la por que li facin mal i la por d'establir relacions emocionals que puguin tornar a veure's trencades estaran presents al llarg de la vida de l'adoptat, atès que han estat les seves primeres experiències i poden haver estat traumàtiques i haver-li deixat petjada. Així mateix, les contínues demandes d'afecte –que de vegades poden arribar a ser agressives o invasives–, les conductes d'acumulació de coses (menjar, joguines, diners, etc.), la indiscriminació afectiva, l'escàs contacte ocular, les agressions, l'aïllament, les dificultats per acceptar que alguna cosa «no s'ha fet bé», la por de ser renyat, la presència de malsons nocturns, l'ansietat contínua, etc., poden ser manifestacions de dificultats en l'adequat establiment del vincle afectiu. A més, se sap que el risc de desenvolupar problemes a l'hora d'establir vincles augmenta si l'edat d'adopció és tardana, com també augmenta el risc d'establir vincles desorganitzats.

L'establiment del vincle i l'edat d'adopció

L'establiment del vincle en els nens adoptats és objecte d'anàlisi en un estudi metaanalític desenvolupat per Van des Dries, Juffer, Van IJzendoorn i Bakermans-Kranenburg (2009). En aquest treball els autors van revisar disset investigacions empíriques que avaluaven els vincles pares-fills en més de 750 famílies adoptives.

Les dades mostren que un 47% de nens adoptats desenvolupa un vincle d'afecció de tipus segur, en què aquest percentatge és inferior al 62% trobat en una metaanàlisi prèvia amb mostres normatives (Van IJzendoorn, Schuengel i Bakermans-Kranenburg, 1999). Tanmateix, els resultats difereixen en funció de l'edat en el moment de l'adopció: per als nens adoptats després del primer any d'edat, però no per als adoptats durant els primers dotze mesos, aquestes diferències són significatives. Així, segons els autors, l'adopció primerenca constitueix un factor protector per al desenvolupament d'un vincle segur. A més, l'àrea d'origen també té influència en els resultats: els menors procedents d'Àsia desenvolupen un vincle segur en igual proporció que els no adoptats, mentre que en el cas dels menors procedents de l'Europa de l'Est, la proporció és inferior a la dels no

adoptats. Diversos estudis han documentat el risc incrementat de patir greus adversitats prèvies a l'adopció –com ara exposició prenatal a l'alcohol o deprivació– entre els nens adoptats en països de l'Est d'Europa, la qual cosa segons els investigadors podria afectar la seva posterior capacitat de vinculació. No es van trobar diferències significatives entre adoptats nacionals i internacionals.

Adicionalment, la metaanàlisi revela una incidència més elevada d'establir un vincle desorganitzat en nens adoptats que en nens de mostres normatives (Van IJzendoorn i altres, 1999): 31% davant de 15%, respectivament. Tenint en compte que el percentatge de menors institucionalitzats amb un vincle desorganitzat és del 66% (Vorria, Papaligoura, Dunn, Van IJzendoorn, Steele, Kontopoulou i altres, 2003), els autors interpreten aquestes descobertes com una evidència de la recuperació de la capacitat de vincular-se després de l'adopció. Els resultats són equivalents per a aquells nens adoptats per famílies de la mateixa o de diferent raça, i per als procedents d'adopció nacional i internacional. Tampoc no hi ha diferències en funció de l'edat actual o els anys de convivència amb la família adoptiva.

Referències bibliogràfiques

L. Van den Dries; F. Juffer; M. H. Van IJzendoorn; M. J. Bakermans-Kranenburg (2009). «Fostering security? A meta-analysis of attachment in adopted children». *Children and Youth Services Review* (núm. 31, pàg. 410-421).

M. H. Van IJzendoorn; C. Schuengel; M. J. Bakermans-Kranenburg (1999). «Disorganized attachment in early childhood: meta-analysis of precursors, concomitants, and sequelae». *Development and Psychopathology* (núm. 11, pàg. 225-249).

P. Vorria; Z. Papaligoura; J. Dunn; M. H. Van IJzendoorn; H. Steele; A. Kontopoulou i altres (2003). «Early experiences and attachment relationships of Greek infants raised in residential group care». *Journal of Child Psychology and Psychiatry* (núm. 44, pàg. 1208-1220).

Per la seva banda, els pares adoptius inicien la relació emocional amb el seu fill nouvingut en un context de fort desig de parentalitat, de gran sensibilitat, de recepció/entrega i de total disponibilitat, sentiments que, tanmateix, aniran acompanyats sovint d'inseguretat, dubtes i por. Aquests últims aspectes són també mostres de dificultats a l'hora de vincular-s'hi. Malgrat això, la majoria dels pares adoptius l'exerceixen amb responsabilitat i mostren conductes de seguretat i afecte adequades cap als seus fills.

L'establiment del vincle és de doble direcció: dels pares adoptius al nen i viceversa.

3. Desenvolupament del llenguatge

Els nens adoptats, especialment els d'adopció internacional, tenen una altra important tasca de desenvolupament, que és fer l'aprenentatge de la llengua del país receptor. En la majoria de casos això implica la vivència d'una comunicació verbal interferida o empobrida durant un temps limitat, pel desconeixement de la llengua de la família adoptiva i pel progressiu abandó i pèrdua de la llengua materna. A aquest fenomen de substitució d'una llengua per una altra s'afegeix de vegades una altra dificultat, de més envergadura, que és no haver estat estimulat lingüísticament en edats precoces de manera adequada. El desenvolupament del llenguatge és una adquisició molt sensible a l'efecte de la manca de cures i a la pobresa verbal/conceptual i socioemocional, per la qual cosa el nen o nena es veu especialment compromès en aquells casos en els quals ha estat institucionalitzat.

En general, els estudis sobre el desenvolupament del llenguatge (per exemple, Croft, Beckett, Rutter, Castle, Colvert, Groothues i altres, 2007; Glennen, 2002; Snedeker, Geren i Shaffo, 2007), fins i tot amb diferències entre ells i amb metodologies diverses, revelen de manera consistent que l'adopció en edats precoces és un bon predictor per a un desenvolupament adequat de les habilitats lingüístiques. S'atribueix aquest fet, d'una banda, a la disminució del temps transcorregut en situacions de baixa estimulació cognoscitiva i verbal i d'altres situacions de risc. De l'altra, els nens adoptats precoçment reben dels seus pares adoptius cures prelingüístiques de gran importància –com ara l'atenció conjunta, la imitació verbal, el joc fonètic, el joc simbòlic, etc.– que preparen per a les adquisicions verbals.

Tanmateix, volem destacar un fet molt important fruit de la nostra experiència en el diagnòstic psicològic i psicopedagògic. Molts nens dominaran la llengua de la família adoptiva, i aquest maneig quedarà ben assentat en el que s'ha denominat *habilitats comunicatives interpersonal bàsiques* (BICS, per les sigles en anglès: *basic interpersonal communication skills*), que impliquen destreses per a la comunicació d'informació d'escassa exigència cognoscitiva en contextos compartits pels interlocutors. Malgrat això, sembla que les habilitats conceptuals i verbals requerides en el llenguatge necessari per a la comunicació en tasques d'alta complexitat cognoscitiva i en contextos no compartits (habilitats CALP: *cognitive academic language proficiency*) es desenvolupen a un ritme menor. Aquesta evolució diferent d'aquests dos tipus d'habilitats comunicatives es manifestarà de manera específica en els aprenentatges acadèmics, on els adoptats sembla que tenen algunes dificultats específiques, tal com veurem més endavant.

Altres temes importants relacionats amb el desenvolupament del llenguatge en els nens adoptats són actualment motiu de consideració. Així, s'està treballant en diverses direccions, com ara:

- Aclarir en quin mesura les situacions de privació greu afecten diferencialment les habilitats verbals i les no-verbals.
- Aprofundir en els efectes de l'educació parental sobre el desenvolupament de les habilitats verbals dels nens.
- Analitzar el procés d'aprenentatge de la nova llengua tenint en compte la situació del «bilingüisme subtractiu» –és a dir, tal com hem comentat abans, quan l'adquisició d'una segona llengua produeix un allunyament de la primera.

L'aprofundiment sobre aquests temes aportarà dades rellevants per entendre el fenomen de l'aprenentatge verbal en els nens procedents d'adopció internacional.

Llenguatge perdut

Un estudi recent elaborat per Pierce, Klein, Chen, Delcenserie i Genesee (2014) ha permès conèixer, per primera vegada, la persistència a escala neurològica del llenguatge «perdut/oblidat» en els nens adoptats. La descoberta posa de manifest la necessitat de conèixer millor la naturalesa de les experiències lingüístiques primerenques, ja que influeixen en el processament neuronal en etapes posteriors del desenvolupament.

Referència bibliogràfica

L. J. Pierce; D. Klein; J. Chen; A. Delcenserie; F. Genesee (2014). «Mapping the unconscious maintenance of a lost first language». *Proceedings of the National Academy of Sciences*.

4. Desenvolupament cognoscitiu

El desenvolupament cognoscitiu dels nens adoptats ha estat un altre tema d'anàlisi constant en els estudis dels efectes de l'adopció.

Una de les mesures clàssicament treballades és la del quocient intel·lectual (QI). Actualment, lluny de considerar que el QI és una mesura estable de les capacitats innates d'un subjecte, s'accepta que és capaç d'indicar les adquisicions fetes fins al moment i amb capacitat de predicció del que el subjecte pot aprendre i fer en un futur. En aquest sentit, les mesures de capacitats cognoscitives són útils per establir diagnòstics i pronòstics evolutius.

Una altra prestació dels tests cognoscitius, especialment per als nens escolaritzats, és la utilitat per determinar la zona potencial d'aprenentatge. Això significa que en l'aplicació d'una prova és adequat no només l'anàlisi de les respostes del subjecte i del seu nivell d'eficàcia, sinó a més, i especialment, l'anàlisi de la naturalesa i el tipus d'ajudes que el professional/educador li ha de proporcionar per aconseguir potenciar el seu desenvolupament. En aquells casos en els quals el QI presenta nivells més alts que els rendiments acadèmics obtinguts, aquesta mesura es converteix en un indicador dels bloquejos emocionals o de la presència d'interferències per a les adquisicions escolars.

És evident que actualment hi ha altres concepcions de la intel·ligència que concedeixen valor a diferents aspectes més enllà de la del raonament lògic, verbal i perceptiu. Són les denominades *intel·ligències múltiples* (artística, musical, cinètica, interpersonal, etc.), o la denominada *intel·ligència emocional*. Totes elles ocupen un lloc rellevant en la vida de l'individu. Malgrat això, bona part dels estudis que analitzen el desenvolupament cognoscitiu dels nens adoptats continuen emprant les mesures clàssiques del QI.

Potenciació del desenvolupament cognoscitiu

Van IJzendoorn, Juffer i Klein Poelhuis (2005) ofereixen un estudi metaanalític en el qual revisen un total de quaranta-vuit investigacions centrades en el desenvolupament de la intel·ligència en els nens adoptats, i cinquanta-cinc estudis que revisen els resultats acadèmics i les habilitats verbals. El contrast del nivell cognoscitiu (prenent com a mesura el QI) dels nens adoptats amb el dels seus pares no adoptats –que van romandre amb les famílies biològiques o en institucions al país d'origen–, aporta resultats molt positius a favor dels adoptats. A més, s'obtenen nivells de QI equivalents quan el contrast s'estableix entre els adoptats i els seus pares en el mateix context de desenvolupament. Aquesta equivalència en els nivells de desenvolupament cognoscitiu és independent de l'edat d'arribada al país d'acollida, del tipus d'adopció (nacional o internacional) i del sexe. Això permet pressuposar que hi ha un possible efecte potenciador sobre el desenvolupament cognoscitiu, desencadenat a partir de la riquesa dels contextos d'adopció i de les relacions emocionals establertes a la família adoptiva.

Referència bibliogràfica

M. H. Van IJzendoorn; F. Juffer; C. W. Klein Poelhuis (2005). «Adoption and cognitive development: a meta-analytic comparison of adopted and nonadopted children's IQ and school performance». *Psychological Bulletin* (núm. 131, pàg. 301-316).

5. Desenvolupament de la competència acadèmica: l'aprenentatge

Aquest aspecte és d'importància crucial en la vida dels nens i adolescents, de manera que en molts casos un bon o un mal rendiment escolar serà un element determinant per al seu desenvolupament socioemocional. Durant els anys d'escolaritat obligatòria, poc o molt, els nens es veuran contrastats amb les exigències del sistema educatiu, que, amb criteris, ha fixat els aprenentatges que han de desenvolupar-se i dominar-se en cadascun dels anys d'escolarització.

Homogeneïtat en el mesurament del rendiment

Els estudis de competència acadèmica s'enfronten al repte de l'homogeneïtzació en la definició del nivell de les adquisicions en les disciplines bàsiques. En poques paraules, el rendiment dels escolars no s'avalua amb els mateixos paràmetres en diferents escoles, zones o països, i depèn en gran mesura dels professors i dels programes establerts. Així, les mesures de rendiment són molt menys homogènies que les mesures de cognició, percepció o fins i tot que les de competència verbal. Per aquesta raó, quan es recorre a les qualificacions escolars com a mesura del rendiment educatiu s'accepta un elevat marge d'error.

L'estudi de Van IJzendoorn, Juffer i Klein Poelhuis (2005) citat abans aporta també dades d'interès amb relació als aprenentatges acadèmics. Conclou que els adoptats obtenen més bons resultats escolars en comparació dels seus antics companys institucionalitzats. Però els adoptats, contrastats amb els seus companys actuals no adoptats, obtenen resultats més baixos en els aprenentatges escolars. El desnivell en els aprenentatges s'interpreta en termes de desfasament. En aquest desfasament sembla influir l'edat de l'adopció: les diferències són escasses per als adoptats abans del primer any de vida i són més evidents en les adopcions més tardanes. El sexe, el tipus d'adopció (nacional o internacional) i l'edat actual no tenen cap efecte.

Quan s'analitzen de manera específica els aprenentatges de lectoescriptura, càlcul i escriptura, es troba que els adoptats solen mostrar dificultats d'aprenentatge i que en la majoria de casos requereixen un tractament educatiu. Així, es calcula que entorn d'un 12,8% de nens adoptats són remesos a serveis d'educació especial per les dificultats que tenen en aprenentatge i rendiment escolar, mentre que la xifra és del 5,5% entre els no adoptats. Aquestes dades mostren que els nens adoptats sembla que demanen, més que els seus iguals no adoptats, ajudes específiques per millorar els nivells d'aprenentatge. Des del punt de vista dels autors, les demandes socioemocionals a les quals l'adoptat ha de fer front al llarg del desenvolupament podrien interferir negativament en els processos d'aprenentatge. Al seu torn, els resultats oposats podrien tenir relació amb una tendència més alta per part dels pares adoptius a buscar ajuda especialitzada davant de tota problemàtica que afecti el desenvolupament normal dels fills.

Referència bibliogràfica

M. H. Van IJzendoorn; F. Juffer; C. W. Klein Poelhuis (2005). «Adoption and cognitive development: a meta-analytic comparison of adopted and nonadopted children's IQ and school performance». *Psychological Bulletin* (núm. 131, pàg. 301-316).

Veiem, doncs, com el conjunt de dades indica que el desenvolupament cognoscitiu dels adoptats no presenta diferències rellevants en relació amb els no adoptats, mentre que els aprenentatges escolars (especialment referits a

lectoescriptura, càlcul i escriptura) es presenten endarrerits. Van IJzendoorn i Juffer (2005) interpreten aquestes dades des de dues perspectives: la hipòtesi del desfasament i la de la privació extrema:

- La hipòtesi del **desfasament** (*décalage*) expressa l'existència d'un desequilibri entre la competència (capacitat) –que es mostra adequada– i el rendiment escolar –que es mostra poc eficaç–. Aquest desfasament és més gran per als adoptats que provenen d'entorns molt desfavorits. Es considera que aquests desfasaments venen potenciats per les exigències socioemocionals que requereixen els aprenentatges escolars, i pels pensaments intrusius i mecanismes d'excés de rumiació que ocupen la ment dels nens adoptats en determinats moments del desenvolupament.
- La hipòtesi de la **privació extrema** fa referència al fet que el desfasament detectat té origen en el conjunt de circumstàncies desfavorables viscudes en les fases de preadopció (negligència, abús, malnutrició, desastres naturals, guerres, hospitalisme, etc.). El conjunt de circumstàncies adverses es pot traduir en efectes estables que interfereixen poc o molt en el desenvolupament específic dels aprenentatges.

A més d'aquests fenòmens, també cal tenir en compte que l'aprenentatge no depèn exclusivament de l'aprenent (les experiències, la cognició, l'estat emocional, la càrrega genètica), sinó que la influència ambiental és també important. Així, per exemple, la lectura és un aprenentatge pel qual les habilitats i les pràctiques de suport lector de la família són importants.

Lectura recomendada

Per seguir aprofundint en aquestes qüestions i conèixer algunes recomanacions pràctiques, us recomanem revisar:

M. Sala; I. Ivern (2014). «Llenguatge i aprenentatge en els infants procedents de l'adopció internacional». *Inf@ncia. Butlletí del Departament de Benestar Social i Família* (núm. 82, pàg. 1-8).

6. Tasques específiques del desenvolupament socioemocional de l'adoptat

Les tasques de desenvolupament específiques que l'adoptat ha de fer són, principalment: el desenvolupament de l'autoestima i l'organització de la seva pròpia identitat, el maneig de la comunicació al voltant de l'adopció, la gestió de la diferència ètnica i cultural, la comprensió de la seva pròpia història i la vivència de l'adopció, la interacció amb els altres i l'establiment de les relacions afectives, i la recerca dels orígens (vegeu, entre d'altres, Berástegui i Gómez, 2008; Brodzinsky i Schechter, 1990; Palacios, 2007). Centrem-nos en cadascuna d'aquestes tasques.

6.1. Autoestima i construcció de la identitat personal i familiar

La construcció de l'autoestima es basa inicialment, en qualsevol nen, en el coneixement de les característiques físiques (forma i color del pèl, de la pell, altura, fortalesa física, salut, etc.) i sobre la idea de pertinença («t'assembles a la teva mare», «ets clavat a la teva germana», «tens els mateixos ulls que l'avi», «a tu i al teu pare us agrada nedar», etc.). La interiorització d'aquestes qualitats provindrà en gran part de les opinions que els pares, adults i companys versin en el nen. En conjunt, l'establiment d'aquests vincles de comunalitat entre els membres de la família li permetrà establir sentiments de filiació (afectiva).

L'autoestima física i el sentiment de pertinença canviaran amb els anys per mitjà de l'abstracció i interiorització de qualitats personals. En l'adoptat, aquest procés el portarà a una profunda reflexió, especialment a partir de l'adolescència. Així, haurà d'establir relacions d'individualitat i identitat per les quals es diferenciarà dels altres i, alhora, haurà d'establir relacions de semblança o de pertinença, especialment amb la família adoptiva. L'organització adequada de tots dos elements (ser diferent i alhora igual) afavorirà l'establiment de l'autoestima, que cristal·litzarà en el reconeixement de qualitats personals (com ara valentia, serenitat, amabilitat, creativitat, etc.) que el portaran a saber qui és i com és, i a l'acceptació de si mateix.

S'ha argumentat que l'autoestima no s'instaura amb solidesa perquè l'adoptat ha de dedicar molts esforços a organitzar quatre àmbits (Levy-Shiff, 2001):

- l'àmbit dels vincles bàsics,
- l'àmbit de la identificació amb la família adoptiva,
- el conflicte de la doble identitat, i
- el desconeixement dels orígens.

Reflexió

Considerant el que hem exposat fins aquí, creus que els adoptats tenen dificultats en el correcte establiment de l'autoestima?

Així, es considera que les dificultats de l'adoptat en l'establiment del vincle alteren els processos de creació de confiança i seguretat en un mateix i en els altres. A més, la creació de vincles afectius amb els pares adoptius i amb els germans es veu dificultada pel fet de no compartir una base genètica. El conflicte de la identitat personal també s'accentua en la mesura en què l'adoptat té dues famílies, la biològica i l'adoptiva, que li ofereixen identitats diferents, quelcom que pot generar tensions en el procés d'establiment d'una doble genealogia. Aquest conflicte de la identitat se sol aguditzar en el cas de desconeixement (total o parcial) d'elements relacionats amb els orígens –el fet de «no saber-ho tot» sobre si mateixos–, ja que això impedeix la creació de vincles transgeneracionals. Totes aquestes qüestions posen en dubte la solidesa de la vinculació adoptiva i la necessitat d'elaboració de la dualitat «abandó-adopció». Malgrat això, investigacions recents contradiuen aquestes afirmacions i suggereixen resultats més optimistes.

En un estudi metaanalític Juffer i Van IJzendoorn (2007) revisen i analitzen les dades de 68 estudis, que abasten un total de 10.977 adoptats i 33.862 no adoptats. Aquest treball mostra que els adoptats desenvolupen nivells normatius d'autoestima que no difereixen significativament dels seus pares no adoptats. No es troben diferències significatives en el grau d'autoestima en funció del sexe, l'edat actual, l'edat en el moment de l'adopció o el tipus d'adopció (nacional o internacional, transracial o intraracial). En canvi, el contrast del nivell d'autoestima dels subjectes adoptats amb el dels subjectes institucionalitzats ofereix resultats significatius a favor dels primers. Aquest adequat nivell d'autoestima pot explicar-se, segons els autors, com un resultat favorable de les accions de protecció que han implicat tot el procés i el desenvolupament de l'adopció.

Referència bibliogràfica

F. Juffer; H. M. Van IJzendoorn (2007). «Adoptees do not lack self-esteem: a meta-analysis of studies on self-esteem of transracial, international and domestic adoptees». *Psychological Bulletin* (vol. 133, núm. 6, pàg. 1067-1083).

Cal destacar que, d'acord amb les dades aportades, les famílies adoptives aconsegueixen mobilitzar les estratègies de protecció necessàries per dotar els fills de l'autoestima necessària perquè actuï com un factor de protecció. Això significa que, en bona part, els pares adoptius aconsegueixen establir els adequats vincles de relació amb els fills, saben ajudar-los a superar les situacions d'estrès que ha comportat la seva experiència preadoptiva i afavoreixen l'acceptació de la condició adoptiva. Fins i tot en els casos de diferències ètniques evidents els pares adoptius sembla que troben la manera de parlar adequadament de l'adopció i probablement saben donar a les diferències un sentit d'identitat personal, que en lloc de viure's com un problema promou una autoestima adequada. Tot això posa en relleu, novament, tant la capacitat de resiliència dels nens adoptats com la dels pares adoptius.

Malgrat això, els contratemps que han de superar les famílies adoptives per a aquest assoliment no es poden obviar. Alguns especialistes suggereixen que els pares adoptius afronten al llarg de la criança i l'educació dels fills múltiples rep-

tes i dificultats relacionats amb l'adopció. A més, la por del fracàs de la parentalitat adoptiva comporta dosis d'ansietat més elevades que la que s'atribueix als pares biològics.

6.2. Comunicació entorn de l'adopció

La comunicació adequada sobre els orígens en l'adopció està relacionada amb un ajust psicològic més adequat i amb el desenvolupament saludable de la identitat en l'adoptat (Brodzinsky, 2006). Tanmateix, és un tema delicat i complex, ja que evoca fets amb una alta implicació emocional que sovint són difícils d'abordar.

La història prèvia a l'adopció acostuma a ocupar part important dels pensaments de les persones adoptades, especialment a l'adolescència, encara que no preguntin ni facin esment a aquest tema. De vegades és l'ambient familiar i l'entorn en general el que no afavoreix la conversa, per por de generar dolor o malestar en l'adoptat i per les dificultats pròpies dels pares i altres persones properes. Tot i això, perquè el nen/adolescent pugui elaborar positivament l'experiència adoptiva i integrar-la en la seva identitat, és fonamental que pugui parlar sobre tots aquests aspectes i se senti acompanyat i contingut.

En la mesura que la família adoptiva se senti còmoda parlant de tot el que envolta l'adopció, més còmode se sentirà l'adoptat. Diverses investigacions mostren que la comunicació adequada i fluïda amb relació als orígens contribueix al desenvolupament saludable de la identitat, reforça els vincles de pertinença i consolida els vincles.

Recomanem la pel·lícula *Lion* (G. Davis 2016), que tracta sobre la separació i la pèrdua, l'impacte de l'adversitat primerenca, l'adopció i el vincle paternofilial, les dinàmiques familiars i de comunicació, i la construcció de la identitat. En una de les escenes (48'41"), després de l'arribada del fill adoptat a la nova llar i en ple procés d'adaptació familiar, el nen és a la banyera jugant. L'acompanya la mare adoptiva, qui el mira fixament als ulls i en un clima d'intimitat i complicitat li diu:

«Hola. Vens de molt lluny, oi? Petit, segur que no va ser fàcil. I algun dia m'ho explicaràs tot. M'ho diràs tot, qui ets, tot. Jo sempre t'escoltaré. Sempre.»

El nen encara no parla la llengua del país d'acollida (l'anglès), però la seva expressió facial reflecteix tranquil·litat, calma, serenitat i pau. Percep la tendresa i l'afecte de la mare i d'una manera o una altra comprèn que està (i estarà sempre) al seu costat. Per la seva banda, la mare adoptiva mostra la disposició a parlar de l'adopció i de tot el que s'ha esdevingut quan arriba el moment, quan ell així ho senti, mostrant una actitud d'obertura, empatia i disponibilitat.

Una anàlisi en profunditat de la pel·lícula pot veure's en el següent cinefòrum dels Estudis de Psicologia i Ciències de l'Educació de la UOC: <https://youtu.be/tOwXd0K8ehg>.

Per parlar de l'adopció són molt útils materials o recursos específics del camp de l'adopció com ara contes, llibres o pel·lícules sobre la temàtica, recursos que possibiliten l'expressió, el diàleg i la reflexió entorn dels orígens i la identitat.

Lectures recomenades

Per aprofundir en aquest tema, podeu consultar:

A. Berástegui; B. Gómez (2007). *Esta es tu historia: identidad y comunicación sobre los orígenes en adopción*. Madrid: Universidad Pontificia de Comillas.

M. Reinoso; E. Requena; T. Miró (2018). *Per fi junts! Parlem d'adopció*. Barcelona: Abadia de Montserrat (Col. Créixer).

6.3. Diferència ètnica i cultural

Les investigacions sobre el tema (Brodzinsky, Schechter i Heing, 2011; Grotevant, 1997; Hollingsworth, 1997; Lee, 2003; Reinoso, 2013; Rius, Beà, Ontiveros, Ruiz i Torras, 2011; Scherman, 2010) mostren com l'origen ètnic i racial dels adoptats és una qüestió important que cal tenir en compte, ja que és un dels factors que s'han revelat més influents en l'adaptació i integració del menor a l'entorn.

La diferència racial, per a una persona adoptada, pot:

- Generar confusió amb relació al sentiment de pertinença a la família, al grup d'iguals i a la societat en general.
- Crear una sensació de solitud i aïllament, en sentir-se únic en el seu entorn.
- Ser un recordatori constant dels seus propis dols.
- Originar freqüents preguntes intrusives que pertanyen a la seva intimitat, en ser el seu estatus adoptiu un fet obvi; és per això que sovint pot sentir el desig de voler passar desapercebut.
- Incrementar el risc de victimització.

6.4. Conducta i interacció social

Durant les etapes de primària, els adoptats poden desenvolupar-se, d'acord amb les fases evolutives de la latència, amb una absència relativa de conflictes de comportament. Només al voltant dels set o vuit anys poden activar-se alguns nuclis de desajust, coincidint amb una més alta comprensió de l'adopció i la presa de consciència de la pèrdua que ha implicat. Aquests problemes de conducta poden ressorgir o augmentar-se durant l'adolescència, amb el plantejament de la identitat personal.

Un estudi metaanalític desenvolupat per l'equip de la Universitat de Leiden (Juffer i Van IJzendoorn, 2005) revisa els resultats de les investigacions fetes fins al moment sobre els trastorns de conducta en els adoptats. Els resultats de l'anàlisi revelen que els adoptats mostren més incidència de problemes de conducta (internalitzats, externalitzats i totals) que els seus pares no adoptats; encara que les diferències són petites i es conclou que la majoria dels adoptats estan ben adaptats.

Cal destacar que, contràriament al que s'esperava, els resultats revelen que els adoptats internacionals presenten menys problemes de conducta (internalitzats, externalitzats i totals) i són remesos amb menys freqüència a serveis de salut mental que els adoptats nacionals. S'observa també, entre els adoptats internacionals, més freqüència de problemes de conducta en la primera i mitjana infància que en l'adolescència. Els autors postulen que en les adopcions internacionals –on és més obvi i evident el fet adoptiu– els nens podrien començar abans a plantejar-se qüestions sobre els seus orígens, mostrant en alguns casos manifestacions conductuals de malestar. A més, l'anàlisi evidencia que els adoptats internacionals que han experimentat greus adversitats prèvies a l'adopció (deprivació extrema, maltractament o malnutrició) i aquells que porten menys temps de convivència amb la família adoptiva (inferior als dotze anys), presenten més problemes de conducta. Els resultats, en canvi, són independents del sexe o de l'edat en el moment de l'adopció.

Referència bibliogràfica

F. Juffer; M. H. Van IJzendoorn (2005). «Behavior problems and mental health referrals of international adoptees». *The Journal of the American Medical Association* (vol. 293, núm. 20, pàg. 2501–2515).

Un inici precoç de problemes de conducta s'ha d'atendre de manera especial, ja que s'ha vist que és un dels predictors més importants de desadaptació futura. Quant als pares adoptius, es destaquen com a factors de protecció el fet de tenir expectatives realistes davant la possibilitat que puguin desencadenar-se problemes de conducta i el fet d'actuar en aquests casos de manera no coercitiva. D'aquesta manera, la identificació i l'atenció primerenca dels desajustos de comportament i la preparació dels pares adoptius són elements que cal que siguin presos en consideració; aquests dos aspectes poden ser molt ben atesos i treballats als serveis de suport a l'adopció.

D'altra banda, i com hem comentat anteriorment, els adoptats han tingut una primera experiència presumiblement complicada o fins i tot traumàtica en l'establiment de les relacions afectiva primàries, atès que s'ha produït un tall en la natural funció d'inclinació en ser separats –per raons múltiples i diverses– dels progenitors biològics. Aquesta falta de relacions properes i contínues durant les edats primerenques del desenvolupament els fa moltes vegades poc hàbils a l'hora de reconèixer i respondre als estímuls socials i afectius, un fet que pot comportar un risc més elevat a l'hora de presentar problemes interpersonals i de conducta. Així, sovint aquestes mancances provoquen una falta de seguretat emocional i es pot donar una afectivitat exagerada i indiscriminada envers qualsevol persona i sense consciència de perill, o, per contra, una incapacitat d'establir vincles apropiats amb les persones de referència (Román i Palacios, 2011). Alhora, també és conegut que les persones adoptades, ja en l'etapa adulta, solen ser més sensibles a les pèrdues; els resulta especialment important la creació de vincles sòlids i estables que donen seguretat i afecte (Negre, Forns i Freixa, 2007). És per tot això que s'afirma que la inclinació insegura podria ser a la base d'algunes de les conductes d'inadaptació dels adoptats –encara que de la mateixa manera que és a la base de molts símptomes psicopatològics en qualsevol subjecte.

Finalment, alguns experts assenyalen una diferència rellevant a favor dels adoptats amb relació a la conducta prosocial i a la popularitat dins del grup d'iguals. Aquests serien elements de fortalesa en els adoptats.

Reflexió

Per què creus que pot donar-se aquest fet? A què es pot deure?

6.5. La recerca dels orígens

El desconeixement de certs fets ocorreguts en edats primerenques pot impulsar la recerca dels orígens en moments vitals clau (Freixa i Negre, 2010). Per a l'individu, aquesta recerca significa una exploració necessària derivada de la voluntat de saber més de si mateix i d'establir ponts entre passat i present.

Convé que aquest procés es desenvolupi gradualment i sempre d'acord amb les característiques i les necessitats de la persona adoptada, a fi d'assegurar que disposa de prou recursos per elaborar i assimilar el que va passant. De la mateixa manera, és important validar i normalitzar l'interès i la curiositat: les preguntes relatives als pares biològics, el país de naixement i les circumstàncies relacionades amb l'adopció, són naturals i formen part del procés de créixer.

7. Cicle vital de l'adoptat

El fet de «ser adoptat» és viscut per la majoria dels adoptats com un aspecte molt important de la seva identitat, que serà reviscut i reorganitzat en diversos moments al llarg de la vida. És per això que l'adopció es considera un procés constant d'adaptació en el qual la persona assimila i elabora el seu estatus. Així, la comprensió de l'adopció i la vivència dels orígens varien en funció de l'etapa de desenvolupament i dels reptes i les tasques que s'hi plantegen. Els experts (Brodzinsky, Schechter i Heing, 2011; Brodzinsky i Schechter, 1990) ho recullen de la manera següent:

- **Primera infància** (0-2 anys):
  - Adaptar-se a la transició a la nova llar, nou país, nou idioma, etc.
  - Desenvolupar vincles afectius en el si de la família adoptiva, especialment en el cas de les adopcions tardanes.

- **Infància** (2-5 anys);
  - Aprendre sobre el naixement i la reproducció.
  - Adaptar-se a la informació inicial sobre l'adopció.
  - Reconèixer les diferències en l'aspecte físic, especialment en les adopcions interracial.

- **Infància mitjana** (6-12 anys):
  - Comprendre el significat i les implicacions de l'adopció.
  - Buscar respostes sobre el propi origen i les raons de l'abandó.
  - Afrontar les pèrdues inherents a l'adopció.
  - Reconèixer i afrontar les diferències físiques amb la resta dels membres de la família.
  - Afrontar l'estigma i la discriminació relacionats amb l'adopció.
  - Mantenir una comunicació familiar oberta sobre l'adopció.
  - Gestionar la doble vinculació amb ambdues famílies: biològica i adoptiva.

- **Adolescència** (13-19 anys):
  - Afrontar l'estigma associat a l'adopció.
  - Afrontar les relacions dels iguals davant l'adopció.
  - Afrontar les pèrdues inherents a l'adopció, especialment amb relació al sentit del «jo».
  - Explorar novament el significat i les conseqüències de l'adopció.
  - Connectar l'adopció amb el sentit de la pròpia identitat.
  - Reconèixer i integrar la identitat racial (en els casos d'adopció interracial).
  - Resoldre la seva pròpia novel·la familiar, la seva pròpia història.

Citació

«Tots hi venim, de lluny, tant com el vent,
i són plens els carrers i les finestres
de missatges perduts.
Un deixa tantes portes tancades al darrere
i s'esborren tants rumbos. I cada albada
és com si s'encengués una altra llum
a les estances de la claredat
on jo sóc el teu pare i tu el meu fill.
Tots hi venim, de lluny, tant com el vent.»
Joan Margarit

- Considerar la possibilitat de buscar la família biològica.
- **Edat adulta:**
  - Nova exploració del que implica l'adopció amb relació a la seva pròpia edat.
  - Nous factors de recerca i inici de la recerca.
  - Adaptar-se a la maternitat/paternitat a la llum de la història del propi abandó.
  - Enfrontar-se al desconeixement dels orígens genètics en el context del naixement dels fills.

La manera com un adoptat va entenent i assimilant la seva història va molt lligada a la manera de percebre l'entorn, de mostrar-se als altres, de relacionar-se, d'estar satisfet amb si mateix i, també, d'aprendre i evolucionar personalment i professional.

Filmografia recomenada

Algunes pel·lícules i documentals que reflecteixen les vivències dels adoptats i les seves famílies, en les diferents etapes de la vida, són:

L. Boileau; J. Jung Henin (2012). *Couleur de peau: Miel* (Aprovat per a l'adopció) [DVD]. Bèlgica, França, Suïssa, Corea del Sud: Artémis Productions / Mosaïque Films.

D. Ciandrance (2016). *The light between oceans* ('La llum entre els oceans') [DVD]. Estats Units, Regne Unit, Nova Zelanda: DreamWorks SKG / Heyday Films / Participant Media.

D. Féjerman (2015). *La adopción* [DVD]. Espanya-Lituània: Tornasol Films / Messidor Films / TVE.

R. García (2009). *Mother and child* ('Mares i filles') [DVD]. Estats Units, Espanya: Everest Entertainment / Mockingbird Pictures / Cha Cha Cha.

A. Marquès (2016). *Pares adoptants*. Espanya: Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals.

F. Nicolàs (2008). *Adoptats. Sense embuts*. Espanya: Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals.

D. Planell (2009). *La vergüenza* [DVD]. Espanya: Avalon Productions.

M. Ripoll (2014). *Rastres de sàndal* [DVD]. Espanya: Pontas Films.

J. Salvat (2014). *Adopcions, 18 anys després*. Sense ficció. Espanya: Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals.

B. Tavernier (2004). *Holy Lola* [DVD]. França: Little Bear / Les Films Alain Sarde / TF1 Films Productions.

Resum

Els aspectes més destacats que hem pogut veure en aquest material són els següents:

- Les persones adoptades han de gestionar al llarg del seu desenvolupament tres tipus d'experiències: preadoptives, adoptives i normatives.
- L'enorme quantitat de variables que incideixen en el desenvolupament dels nens adoptats planteja importants problemes metodològics.
- No hi ha una «síndrome de l'adoptat» que es manifesti amb unes determinades característiques o formes especials de desenvolupament. Seran les experiències viscudes al llarg del període de preadopció i postadopció les que portaran a un tipus o un altre de problemes de desenvolupament o a la resiliència personal.
- L'experiència acumulada i els estudis fets sobre l'evolució i l'adaptació dels nens adoptats posen en evidència l'efecte protector –encara que limitat– de l'adopció enfront de l'adversitat prèvia, i acaben concluint que l'adopció és una intervenció eficaç que ofereix al menor oportunitats per a la recuperació i el desenvolupament saludable en el si de la família adoptiva.

Bibliografia

- Barudy, J.; Dangtagnan, M.** (2005). *Los buenos tratos a la infancia. Parentalidad, apego y resiliencia*. Barcelona: Gedisa.
- Berástegui, A.; Gómez, B.** (coord.) (2008). *Los retos de la postadopción: balance y perspectivas*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.
- Bowlby, J.** (2006). *Vínculos afectivos: Formación, desarrollo y pérdida*. Madrid: Ediciones Morata.
- Brodzinsky, D. M.** (2006). «Family structural openness and communication openness as predictors in the adjustment of adopted children». *Adoption Quarterly* (núm. 9, pàg. 1-18).
- Brodzinsky, D.M.; Schlechter, M.; Marantz Henig, R.** (2011). *Soy adoptado*. Barcelona: Editorial Grupo 5.
- Brodzinsky, D. M.; Schechter, M. D.** (1990). *The psychology of adoption*. Nova York: Oxford University Press.
- Croft, C.; Beckett, C.; Rutter, M., Castle, J.; Colvert, E.; Groothues, Ch. i altres** (2007). «Early adolescent outcomes of institutionally deprived and non-deprived adoptee. II. Language as a protective factor and a vulnerable outcome». *Journal of Psychology and Psychiatry* (núm. 48, pàg. 31-44).
- Freixa, M.; Negre, C.** (2010). «El proceso de comprensión del origen: de la revelación a la búsqueda». *Informació Psicològica* (núm. 98, pàg. 12-19).
- Friedlander, M. L.** (2003). «Adoption: Misunderstood, Mythologized, Marginalized». *The Counseling Psychologist* (núm. 31, pàg. 745-752).
- Glennen, S.** (2002). «Language development and delay in internationally adopted infants and toddlers: a review». *American Journal of Speech-Language Pathology* (vol. 11, núm. 4, pàg. 333-339).
- Grotevant, H. D.** (1997). «Coming to terms with adoption: the construction of identity from adolescence into adulthood». *Adoption Quarterly* (vol. 1, núm. 1, pàg. 3-27).
- Hollingsworth, L. D.** (1997). «Effect of transracial/transethnic adoption on children's racial and ethnic identity and self-esteem: a meta-analytic review». *Marriage and Family Review* (vol. 25, núm. 1-2, pàg. 99-130).
- Juffer, F.; Van IJzendoorn, M. H.; Palacios, J.** (2011). «Recuperación de niños y niñas tras su adopción (Children's recovery after adoption)». *Infancia y Aprendizaje* (vol. 34, núm. 1, pàg. 3-18).
- Lee, R. M.** (2003). «The transracial adoption paradox: history, research, and counseling implications of cultural socialization». *The Counseling Psychologist* (núm. 31, pàg. 711-74).
- Levy-Shiff, R.** (2001). «Psychological adjustment of adoptees in adulthood: Family environment and adoption-related correlates». *International Journal of Behavioural Development* (núm. 25, pàg. 97-104).
- McGinn, M. F.** (2000). «Attachment and separation: obstacles for adoptees». *Journal of social distress and the homeless* (núm. 9, pàg. 273-290).
- Negre, C.; Forn, M.; Freixa, M.** (2007). «Relaciones familiares en mujeres adoptadas adultas». *Anuario de Psicología* (vol. 38, núm. 2, pàg. 225-239).
- Palacios, J.** (2007). «Después de la adopción: necesidades y niveles de apoyo». *Anuario de Psicología* (vol. 38, núm. 2, pàg. 181-198).
- Reinoso, M.** (2013). *Ajuste psicosocial y vivencia de la adopción en niños/as adoptados/as internacionalmente*. Tesi doctoral no publicada. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- Rius, M.; Beà, N.; Ontiveros, C.; Ruiz, M.; Torras, E.** (2011). *Adopción e identidades. Cultura y raza en la integración familiar y social*. Barcelona: Editorial Octaedro.
- Román, M.; Palacios, J.** (2011). «Separación, pérdida y nuevas vinculaciones: el apego en adopción». *Acción Psicológica* (vol. 8, núm. 2, pàg. 99-111).

Rutter, M. (2005). «Adverse preadoption experiences and psychological outcomes». A: D. Brodzinsky; J. Palacios (ed.). *Psychological Issues in Adoption. Research and Practice* (Capítol 3, pàg. 27-47). Westport, CT: Praeger.

Scherman, R. M. (2010). «A theoretical look at biculturalism in intercountry adoption». *Journal of Ethnic & Cultural Diversity in Social Work* (núm. 19, pàg. 127-142).

Snedeker, J.; Geren, J.; Shaffo, C. L. (2007). «Starting Over. International adoption as a natural experiment in Language Development». *Psychological Science* (núm. 18, pàg. 79-87).

Van IJzendoorn, M. H.; Juffer, F. (2005). «Adoption is a successful natural intervention enhancing adopted children's IQ and School performance?». *The Journal of the American Medical Association* (vol. 14, núm. 6, pàg. 326-330).

Van IJzendoorn, M. H.; Juffer, F. (2006). «The Emanuel Miller Memorial Lecture 2006. Adoption as intervention. Meta-analytic evidence for massive catch-up and plasticity in physical, socio-emotional, and cognitive development». *Journal of Child Psychology and Psychiatry* (núm. 47, pàg. 1228-1245).

Welhs, J. A.; Viana, A. G.; Petrill, S. A.; Mathias, M. D. (2007). «Interventions for Internationally adopted children and families: a review of the Literature». *Child and Adolescent Social Work Journal* (vol. 24, núm. 3, pàg. 285-311).

Wierzbicki, M. (1993). «Psychological adjustment of adoptees: a meta-analysis». *Journal of Clinical Child Psychology* (núm. 22, pàg. 447-454).